

Отримано: 20 вересня 2017 р.

Прорецензовано: 5 жовтня 2017 р.

Прийнято до друку: 7 жовтня 2017 р.

e-mail: e.s.chekareva@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2017-67-280-284

Чекарева С. С. Репрезентація зорового сприйняття простору лексичними засобами давньогрецької мови / Є. С. Чекарева // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». – Острог : Вид-во НаУОА, 2017. – Вип. 67. – С. 280–284.

УДК: 811.14'02'37

Євгенія Сергіївна Чекарева,

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, м. Харків

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗОРОВОГО СПРИЙНЯТТЯ ПРОСТОРУ ЛЕКСИЧНИМИ ЗАСОБАМИ ДАВНЬОГРЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті розглядаються особливості репрезентації зорового сприйняття простору лексичними засобами давньогрецької мови, зокрема іменниками й прикметниками. Акцентується увага на властивій давнім грекам матеріально-чуттєвій оцінці довкілля, геометричності й тривимірності мислення, значній гостроті зору. Специфіка зорового сприйняття просторових об'єктів та їх ознак репрезентована в розгорнутій системі іменників та прикметників.

Ключові слова: категорії пізнання, простір, зорове сприйняття, мовна репрезентація, іменник, прикметник.

Евгения Сергеевна Чекарева,

Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина, г. Харьков

РЕПРЕЗЕНТАЦІЯ ЗРИТЕЛЬНОГО ВОСПРИЯТТЯ ПРОСТРАНСТВА ЛЕКСИЧЕСКИМИ СРЕДСТВАМИ ДРЕВНЕГРЕЧЕСКОГО ЯЗЫКА

В статье рассматриваются особенности репрезентации зрительного восприятия пространства лексическими средствами древнегреческого языка. Акцентируется внимание на свойственной древним грекам материально-чувственной оценке окружающего мира, геометричности и трехмерности мышления, значительной остроте зрения. Специфика зрительного восприятия пространственных объектов и их признаков представлена в развернутой системе имен существительных и прилагательных.

Ключевые слова: категории познания, пространство, зрительное восприятие, языковая репрезентация, имя существительное, имя прилагательное.

Yevheniia Chekareva,

V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv

REPRESENTATION OF VISUAL PERCEPTION OF SPACE WITH LEXICAL MEANS IN ANCIENT GREEK

The article represents special features of representation of visual perception of space with lexical means in Ancient Greek. The tasks of the modern linguistics are not only in description of language phenomena, but also in solving the problem of the way the world reflects in the people's conscious. To be implemented in a particular language form a phenomenon should be realized by a person, interpreted in light of his/her individual picture of the world, as well as in socio-cultural, historical context of native speakers. The concept of space is an important component of any individual's picture of the world, as it is an absolute attribute of matter. In the article there is an emphasis on the specific for Ancient Greeks substantial and sensual way of the world perception, geometrical character of cognition, acuity of vision. All these features have their representation in special language means. The concept of space on the logical level was realized in different groups of lexemes, particularly in the system of nouns and adjectives. Fulfilled analysis of lexico-semantic groups of nouns and adjectives of spatial semantics gave a possibility to identify peculiar features of space concept sphere in lexical system of Ancient Greek. Organization as well as the content of particular lexico-semantic groups demonstrates integration of universal principles with ethno-specific perception and assessment of space.

Key words: category of cognition, space, visual perception, language representation, noun, adjective.

Постановка проблеми. Мова виражає результати пізнання людиною довкілля всією сукупністю своїх засобів. Вони різноманітні й характеризуються як універсальними, так і етноспецифічними рисами, оскільки зумовлюються особливостями формування картини світу носіїв мови.

У давньогрецькій мові чітко простежуються риси загальної моделі світу еллінів із підкресленою антропоцентричністю, яка виявляється в тому, що людина освоює зовнішній і внутрішній простір, виступаючи власним орієнтиром. Така оцінка довкілля відбиває конкретний, предметно-чуттєвий характер мислення людини античної доби, яка ще не відокремлювала себе повністю від природи чи середовища, відчуваючи себе її частиною. Для грецької моделі світу статус мови є особливо значущим, оскільки вона внаслідок історичних, географічних, соціальних, економічних та інших умов стала універсальним кодом моделі світу.

Серед базових категорій пізнання зовнішнього світу, перенесених у сферу сприйняття й мовної репрезентації, особливе місце відводиться категорії простору, адже поняття простору належить до головних категорій буття, притому простір розглядається як основна форма існування матерії. Усі реалії життя отримують у свідомості людини просторову інтерпретацію: предмети, істоти, ознаки, властивості, процеси, стани, відносини. Відповідно, й одиниці мови, в яких відбиваються просторові уявлення, так чи інакше позначені просторовою семантикою.

Як зазначав О. Ф. Лосєв, в античному світогляді на передньому плані завжди перебувають речі у їх реальному баченні та відчутті. Антична класика розуміє буття в цілому як тіло, речовинну сутність, матеріальну й стихійну, яку можна бачити, чути, відчувати. Воно постає як матеріально-чуттєвий і живий космос із постійним обертом речовини, що може виникати з хаосу і вражати своєю гармонією, симетрією та гармонійним устроєм. Тривимірно-тілесне сприйняття дійсності зумовлює

специфічне уявлення давніми греками простору в цілому. Він постає як результат перетворення одних видів матерії на інші, неоднорідний за своєю структурою і залежний від речей, що його наповнюють. Навіть космос розуміється як тіло зі своїми параметричними характеристиками. З такого тілесного сприйняття світу випливає його неодмінна просторова скінченність, мало зрозуміла сучасній свідомості, натомість абсолютно природна для античної людини [7, с. 45, 50].

Специфіка сприйняття простору давніми греками, яке поєднувало універсальний та архаїчний спосіб мислення й оцінки довкілля, особливостей відображення цього сприйняття в мовній картині світу цього народу становить надзвичайний інтерес.

Аналіз досліджень. Вивчення окремих фрагментів просторової картини світу передбачає розуміння того, що в давньогрецькій мові, як і в будь-якій іншій, зафіксовано найбільш суттєві атрибути речей і об'єктів, які ґрунтуються на інтуїтивному уявленні про них у носіїв мови. Такі уявлення можуть точно відповідати сучасним, але досі не експлікованим реаліям, або відрізнитися від наукового знання, яке сучасна людина зазвичай мислить як «еталон правильних уявлень» [9, с. 12]. В усвідомленні простору й відтворенні його найсуттєвіших рис у мові поєднуються як об'єктивні фактори, так і суб'єктивні чинники, пов'язані з особливостями людського мислення.

Як твердить Дж. Хайман, багато видатних лінгвістів сучасності (Р. Якобсон, Е. Бенвеніст, Д. Болінджер, Дж. Грінберг) з усією очевидністю розуміли, що мова й мовні універсали відбивають загальні результати перцепції, тобто чуттєвого пізнання об'єктів навколишнього світу [10, с. 3–4]. Часто мову уподібнювали дзеркалу, яке відбиває світ. Проблема співвідношення об'єктивного і суб'єктивного, реального і перцептивного у свідомості та мові людини залишається дискусійним питанням сучасної лінгвістики.

Спосіб, у який сприймається мова, нерозривно пов'язаний із тим, як сприймається світ, із самою технікою мислення. Комплекс мова – мислення – світ в антропоцентричній перспективі подається через почуття людини і в основному орієнтований на зір та слух, над якими постійно домінує шосте відчуття (інтуїція), яке перебиває інші [2, с. 114]. Тривалий час сприйняття вважалося достатньо автономною ланкою між відчуттям та уявленням. Під сприйняттям розуміли образ, який формується за допомогою відчуттів і є основою уявлення [6, с. 92–93, 429, 475]. Сучасне бачення взаємозв'язку між відчуттям, сприйняттям і уявленням полягає в тому, що співвідношення відчуття і сприйняття виглядає просторовим, розташованим по вертикалі, де сприйняття стоїть вище відчуттів. Однак відмінність сприйняття від уявлення не є просторовою, а відтак, розташованою вертикально – це розрізнення часове: уявлення спостерігається пізніше від сприйняття і ґрунтується на ньому [3, с. 7].

Багато дослідників указували на особливу роль органів чуття, і в першу чергу зору, в процесах сприйняття й формування на його основі уявлень про світ. Так, Л. С. Виготський серед когнітивних особливостей зорового сприйняття називає його вибірковість, оскільки досвід людини немов замкнений між двома порогами з доступом до невеликого відрізка світу. За таких умов психіка обирає стійкі точки дійсності серед загального руху, вона є органом відбору, решетом, що просіює світ і змінює його так, щоб можна було діяти [4, с. 347]. Про вибірковість сприйняття людиною зовнішніх об'єктів писав і Г. Гельмгольц, вказуючи, що людина звертає увагу на свої відчуття настільки, наскільки вони корисні для пізнання зовнішніх об'єктів, і відволікається від несуттєвих для цього завдання деталей [5, с. 25]. О. Р. Лурія з цього приводу зазначає, що кількість реалій, які фіксує людський зір, значно перевищує кількість відповідних номінацій. Зорові уявлення при цьому відібрані за принципом значущості, людина ж виражає їх відносно незначною кількістю лексем [8, с. 34].

Специфіка зорового сприйняття людиною довкілля зумовлює оцінку й інтерпретацію нею світу. На цьому наголошує Дж. Андерсон: «Сприйняття передбачає більше, ніж просто реєстрацію інформації, яка доходить до наших очей та вух. Головна проблема пов'язана з інтерпретацією цієї інформації» [1, с. 44]. Подібним чином висловлюється і Дж. Лакофф, стверджуючи, що виділені людиною фрагменти світу та позначені ним сутності «залежать не від самих об'єктів, а від способу, за допомогою якого люди взаємодіють з об'єктами: від того, як вони їх сприймають, уявляють, організують інформацію про них, і від того, якою є поведінка людей стосовно цих об'єктів» [11, с. 51].

«Примат чуттєвої інтуїції» в оцінці довкілля формує характерне для греків матеріально-чуттєве й математично-інтуїтивне сприйняття світу, витоки якого полягають у баченні об'єктів на близькій відстані, відсутності далекої перспективи, можливості вивчення речей як цілісно, так і в найдрібніших деталях. О. Ф. Лосєв із цього приводу вказує на значну зіркість і розвиненість античного ока [7, с. 545, 528]. Отже, будь-який предмет уявляється як тривимірно-тілесний, і будь-яка річ у всесвіті розглядається за параметрами тривимірного тіла чи принаймні у певному відношенні до нього. Звідси й характерна для грецької свідомості геометричність мислення, коли будь-яка сутність і навіть тип відчуття усвідомлюються геометрично, тривимірно-тілесно, пластично й пропорційно [7, с. 308–309, 545–546].

Феномен гострого зорового сприйняття довкілля підтверджується численними фактами давньогрецької мови, причому склад і наповнення окремих лексико-семантичних груп іменників і прикметників свідчить про доволі високий рівень абстрактного мислення еллінів, що є результатом тривалого спостереження за явищами світу й узагальнення отриманих даних.

Метою дослідження є аналіз системи іменників і прикметників давньогрецької мови як репрезентантів специфіки зорового сприйняття довкілля еллінами.

Виклад основного матеріалу. У системі іменників виділяється значна група лексем на позначення **одиниць виміру та орієнтації у просторі** (261 лексема), серед яких виділяються такі, як: центр (4), край, межа (43), площа (2), довжина (39), глибина (5), висота (22), ширина (2), об'єм (12), передня/задня межа (2), нижня/верхня межа (15), напр.: κέντρον, τό центр; μέσσιφαιον, τό сама середина, центр; μέσον, τό середина, осереддя, центр; ἄκρον, τό край, кінець, межа; ὄριος, ὁ коло, кінець; ἔσχατον, τό край, кінець; τομή, ἡ кінець, край; πείραρ, τό межа, кінець, край; βάθος, τό глибина; βυσός, ὁ глиб, глибина; ἀπόστημα, τό далекість, відстань; διάστασις, ἡ відстань, віддалення; ἀνάστημα, τό висота; ὕψος, τό висота, височинь; ὄγκος, ὁ розмір, обсяг; πλάτος, τό ширина; πτέρνα, ἡ основа, низ; ὑπόθεμα, τό основа, база та ін.

Уявленнями про різні **типи фігур, інтервалів і ліній** також репрезентуються іменниками, що складають ємну групу в 66 лексем, напр.: ὕψος, ὁ коло; γωνία, ἡ кут; διάκενον, τό порожній проміжок, інтервал; διάμετρος, ἡ діагональ; ἡμικύκλιον, τό півколо; ἡμίσεια, τά половина; ἴσος, ἡ коло; κοῖλον, τό увігнутий бік, увігнутість; κύβος, ὁ куб, кубічне тіло; κύκλος, ὁ коло;

κυρτότης, ή кривизна, опуклість; μνηοειδές, τό півколо, дуга; περιπτυχή, ή коло, кільце; σελίς, ή лінія, ряд; τετράγωνον, τό чотирикутник, квадрат та ін.

Загальний фізичний стан істот і неістот репрезентовано 366 іменниками, з яких третина припадає на позначення зовнішніх характеристик об'єктів, зокрема **форми, розміру** (34 лексеми, напр.: *ανάκλασις*, ή загнутість, зазубреність; *άνωμαλία*, ή нерівність; *βλαιοδότης*, ή викривленість у зовнішній бік; *γογγύλον*, τό округлість; *γύαλον*, τό опуклість, вигнута поверхня; *γυρος*, ό коло, окружність; *γωνία*, ή кут; *εγκλίμα*, τό нахил, спадистість, пологість; *ευκαμπές*, τό красива вигнутість, тендітний вигин; *εξοχή*, ή опуклість; *ευρος*, τό ширина, широта; *μεγαλομέρεια*, ή склад із великих елементів, великий розмір складових частин; *μέγεθος*, τό величина, розмір, висота, високий зріст, статність; *μικρότης*, ή незначні розміри; *δυκος*, ό величина, розмір; *στρεβλότης*, ή вигнутість, кривизна; *σύγκαμψις*, ή згинання, зігнутість та ін.); **зовнішності** (72 лексеми, напр.: *άγνοια*, ή незнайомий вигляд; *άνθος*, τό квітучий вигляд, свіжість; *άποψις*, ή вигляд, зовнішність; *ένώπια*, τά вигляд, обличчя; *θέα*, ή вигляд, зовнішність; *ιδέα*, ή вигляд, зовнішність; *ισχνότης*, ή худорлявість; *κάλλος*, τό краса; *μορφή*, ή вигляд, образ, форма, красива зовнішність, краса; *ομοίωμα*, τό подібність, схожість; *οψις*, ή зовнішній вигляд, зовнішність; *στάσις*, ή статура, вигляд, зовнішність; *φύσις*, ή природні властивості, зовнішній вигляд, зовнішність; *ψιλότης*, ή відсутність рослинності, оголеність, гладкість; *τύπωμα*, τό обрис, контур, віддзеркалення та ін.); **кольору** (28 лексем, напр.: *άνδρεϊκέλον*, τό тілесний колір; *βατράχεια*, τά жаб'ячий, блідо-зелений колір; *βαφή*, ή забарвлення, колір; *γαυκότης*, ή світлий колір очей; *έλχρωσις*, ή забарвлення; *κυάνωσις*, ή темно-синій колір, темна синява; *λευκότης*, ή білий колір, білизна; *λευκόχροα*, ή білий колір, білизна; *λώτισμα*, τό краса, колір; *ξανθισμα*, τό золотаво-жовтий колір, білявість; *πυρρότης*, ή вогняно-червоний, темно-оранжевий колір; *φαιότης*, ή темний колір, сірий тон; *φοινικοῦν*, τό пурпуровий колір, багрянець; *χαροπότης*, ή блакить; *χλωρότης*, ή зелений колір, зелень; *χρόα*, ή колір, забарвлення; *χροτή*, ή колір, забарвлення; *χρώμα*, τό колір шкіри, забарвлення; *ώχρον*, τό блідо-жовтий колір, жовтизна; *ώχρος*, ό воскова блідість, бліда жовтизна та ін.).

Особливо чітко специфіка зорової перцепції простежується у групах прикметників, зокрема параметричних і орієнтаційних, які безпосередньо репрезентують ознаки об'єктів, що сприймаються зором.

Параметричні ознаки об'єктів є досить функційними й вербалізуються у давньогрецькій мові у значній кількості одиниць (3197 прикметників). Завдяки тому, що певний об'єкт має висоту, довжину й ширину, тобто об'єм, він виділяється не тільки своїми власними специфічними ознаками, але виявляється потенційним умістилищем інших об'єктів. У давньогрецькій мові серед ознак, які визначають розмір, особливого вираження набувають характеристики **великого розміру** (53 лексеми, напр.: *μέγας* великий; *βριόος* величезний, *περσιήκης* надзвичайно великий, величезний; *περίμετρος* надзвичайно великий, непомірний; *πελώριος* велетенський; *άδρος* великий, масивний; *κοσμοίος* величиною зі світ; *γγυάντειος* гігантський, велетенський; *άμαζιαός* величиною з віз, величезний; *άπλετος* безмірний, величезний) порівняно з **малим розміром** (21 лексема, напр.: *μικρός* малий, невеликий; *όλιγος* малий, невеликий, короткий; *έλαχύς* малий, незначний, *ήβαιος* малий, незначний; *βαίος* маленький, невеликий; *ήμίοπος* неповний, маленький; *όλιγήριος* невеликий, маленький; *πάμικρος* дуже маленький, крихітний, дрібненький; *παύρος* невеликий, маленький; *στιγμαίος* крапковий, величиною з крапку); **великої довжини** (35 лексем, напр.: *μακρός* довгий, високий, глибокий, великий; *δολιχός* довгий; *άκατάληκτος* той, який не має кінця, безкінечний; *άπερος* безмежний; *διαπρόβιος* той, що далеко простягається, просторий; *έκτατός* витягнутий, довгий; *μακροτέωνον* протяжний, довгий; *πολύπλεθρος* довжиною в багато плетрів, протяжний; *ταναός* довгий; *τριάνυστος*) порівняно з **малою довжиною** (4 лексеми, напр.: *ανάκωλος* вкорочений, короткий; *βραχύς* короткий, недовгий; *χειροπληθής* той, що (легко) охоплюється долонею, вміщується в руці); **висоти** (33 лексеми з домінантою **«високий»**, напр.: *ύψηλός* високий; *αιπύς* високий, глибокий; *άκμηνός* високий; *άκρόλοφος* з високою верхівкою; *άκροπόλος* той, який високо здійснюється, високий; *ήλίβατος* високий, крутий, високо піднесений; *όρθόκρανος* з високою вершиною, високий, порівняно з 3 лексемами з домінантою **«низький»**, напр.: *χαμηλός* низький; *χαμαίζηλος* приземистий, низький; *χαμαλός* низький, невисокий); **товщини, ширини** (14 лексем з домінантою **«широкий»**, напр.: *πλατύς* широкий; *ευπλατής* дуже широкий; *ευρύς* широкий, товстий; *πλακερός* широкий; *συχνός* широкий, просторий, порівняно з 4 лексемами із домінантою **«вузький»**, напр.: *στενωπός* тісний, вузький; *λεπτός* тонкий, тісний, вузький; *ραδίνος* тонкий; *άραιός* вузький, тонкий, тісний; *ευπερίληπτος* той, що легко охоплюється, невеликий, вузький; *στενωπός* тісний, вузький).

Серед прикметників, що передають ознаку **цілісності/партитивності** кількісно переважають одиниці на позначення партитивності (43 – партитивність, напр.: *μεριστός* розділений, поділений; *μερικός* частковий; *άδρομερης* той, що складається з густо поставлених частин; *μεσότημος* розщеплений посередині; *δίστομος* роздвоєний, той, що роздвоюється; *δίχηλος* роздвоєний; *ευκρινής* відокремлений, роздільний, і 31 – цілісність, напр.: *άκήριος* цілий; *άκριτος* нескінченний, цілісний; *σάος* цілий; *άθροός* зібраний разом; *άκριτόφυλλος* повністю вкритий листям; *άπας* весь, цілий; *суцільний*; *όλος* цілий, цільний, повний, весь).

Деталізовано представлені різні спеціалізовані **ознаки форми об'єктів** (252 одиниці, напр., *κυκλόεις* колоподібний, круглий; *κυκλωτός* закруглений, круглий; *τριανοειδής* той, який має форму тризуба, тризубий; *τριγώνος* трикутний; *τετραγώνος* чотиригранної форми, із чотирма кінцями; *τετράγωνος* чотирикутний, квадратний, чотиригранний; *κυρτός* увігнутий, викривлений, кривий; *σμός* увігнутий, запалий; *στρεβλός* викривлений, кривий); **ix властивостей, що сприймаються органами чуття** (2058 одиниць, напр., *άβριθής* невагомий, неважкий; *άγωνιστικός* придатний для змагань; *άθεώρητος* невидимий, непомітний; *αιθαλέος* димний; *αίθωψ* палаючий; *άκεραίος* бездомішковий, чистий; *έπτήριμος* щільний, густий, частий; *εΰολλος* клейкий, липкий; *θολерός* мутний, мулистий, непрозорий); **матеріалу** (273 одиниці, напр., *άγυριέλιος* виготовлений із дикої оливи; *άδαμάντινος* сталевий; *άερινος* повітряний, той, що складається з повітря; *άναδενδρίτης* отриманий з лозин, що обвиваються навколо дерева; *άργυρήλατος* із чеканного срібла; *βοεικός* бичачий, воловий; *βύσσινος* віссонний, із найтоншого полотна; *δρύίνος* дубовий; *έλεφάντινος* зроблений зі слонової кістки; *θύϊνος* туевий; *ιμάντινος* ремінний, пасовий, шкіряний); **кольору** тощо (182 одиниці, напр., *αίθων* багряний, вогняно-червоний; *γαλάκτινος* молочно-білий; *γαυκόχρωος* зеленуватий, світло-зелений; *δίχροος* двокольоровий; *έγγλαυκος* синюватий, блакитний; *κροκόεις* шафранно-жовтий; *κυαναυγής* темно-синій, чорний; *λιθαρυρίνος* свинцево-сріблястий; *μέλας* чорний).

Зовнішні характеристики об'єктів, що сприймаються зором, домінують порівняно з тими, які оцінюються іншими органами чуття, наприклад, тактильно. Так, лексико-семантична група зовнішніх ознак об'єктів складається з 1331 лексеми (до

них можна додати й позначення кольору (182)), напр.: ἀετώδης схожий на орла, αἰουπρόσωπος з козячим обличчям, αἰολόχρος багатокольоровий, усяяний зірками, δῆλος видимий, помітний, ясний, очевидний; ποικιλόγυραμνος із чорними лініями, смугами; ἔκλευκος бездоганно білий; ἐρεμνός чорний; ἰοεῖς темно-синій; κινναβάρινος яскраво-червоний; κίρρος лимонно-жовтий, бурштиновий). Натомість прикметники, що називають фізичні ознаки, які сприймаються іншими органами чуття складають групу з 727 одиниць, напр.: ἀζαλέος сухий; ἀθερμαντος холодний; γλίσχρος тягучий, густий, в'язкий, клейкий; διάβροχος вологий, сирий; δριψός гострий, пронизуючий, їдкий, міцний; ἀαγής незламний, твердий, міцний; ἄβλητος невражений, неушкоджений.

Орієнтаційні прикметники кількісно поступаються параметричним (1292 і 3197 відповідно). В орієнтаційних опозиціях «верх/низ», «перед/тил», «край/середина» переважають прикметники на позначення «верх», «перед», «край» (напр., «верх» (37 лексем): ἐπιόλαος той, що знаходиться на поверхні, поверхневий; κορυφαίος верхній, крайній; μετέωρος високо здійснений, високий, верхній; ὑπερδέξιος розташований справа й вище; ὑπέρτερος верхній, розташований зверху; ὑπερῶος розташований на верхньому поверсі, верхній та ін. / «низ» (5 лексем): κατώτατος найнижчий, κατώτερος найнижчий, найглибший; νεώτερα крайня, нижня; νερέριος розташований унизу, підземний; νερέριος розташований унизу, підземний, нижній) аналогічно до груп іменників із загальним значенням «верх», «межа».

Дотичні до прогиставлені внутрішньої/зовнішньої межі поняття «свій/чужий», «сусідній», «прикордонний» реалізуються в доволі великій групі одиниць (усього 100 лексем), що з усією очевидністю підкреслює значущість уявлень про власний/чужий простір та межу, яка їх відділяє, властиві світогляду давніх греків.

Специфіка вербалізації такої просторової ознаки, як «**зовнішня межа**» / «**внутрішня межа**» (184 і 63 лексеми відповідно, напр., «**зовнішня межа**»: ἄκρος верхній, зовнішній, поверховий, крайній; ἐξώτερος крайній; ἔσχατος крайній, задній, кінцевий, останній; λοισθος останній, крайній; μυχότατος зовсім крайній; πανυτέρτατος найдальший, крайній; παράσειρος той, що йде збоку, поряд, боковий; πλάγιος розташований збоку, боковий; προσεχής той, що прилягає, межує; πρυμνός крайній; πύματος останній, крайній; δεύτερος другий, наступний; πρῶτος перший, передній, початковий; τέρμιος останній, крайній; ἐπάλληλος наступний, той, що прилягає; τελευταίος задній, крайній; ἔσχατος задній, крайній; πρῶτος передній та «**внутрішня межа**»: μέσος розташований усередині, середній, центральний; μεσόβυαιος внутрішній, глибинний, розташований усередині країни; μεσῆεις середній; μέσαιλος внутрішній, розташований усередині подвір'я; μεσολοτάμιος розташований між двома річками; θετός той, що має певне розташування в просторі; μεταδήμιος розташований серед (своїх) людей, вдома; μεσόμυαλος розташований у самому центрі; μεσόνειος розташований усередині корабля, середній) з особливим акцентом на ідеї «**чужого**» (18 лексем, напр.: ἀλλογενής іноплемянний; ἀλλοδατός іноземний, чужоземний; ἀλλόθροος іношомовний, іноземний, чужий; ἀλλότριος чужий, сторонній, чужоземний, іноземний, ворожий; ἀλλόφυλος іноплемянний, чужоземний, чужий; ἀνελληνόστολος прибулий не з Еллади, іноземний; βαρβαρικός варварський, негрецький, чужоземний; βάρβαρος іноземний; ξένος чужий; ὀθνεός іноземний, чужий) яскраво підкреслює характерне для еллінів гостре відчуття межі, яка відокремлює власний простір, мікрокосмос від макрокосмосу.

У групі орієнтаційних прикметників особливо виділяються також ад'єктиви зі значенням **статичної локалізації**, які протистоять ознакам динамічного переміщення. Це цілком відповідає статусу прикметників як лексико-граматичного класу, що включає, як правило, лексеми з семантикою постійної ознаки об'єкта. Домінування прикметників статичної локалізації з ознакою зовнішньої межі визначається як на кількісному, так і на якісному рівні (особливості словотвірних моделей, глибина та складність семантичної структури), що відповідає реаліям самої дійсності, де зовнішня межа, доступна чуттєвому сприйняттю та зовнішній оцінці, зазнає більш точного аналізу за формою, видом, розміром, довжиною й т. ін. порівняно з внутрішньою межею (напр.: ἀγγήρης ближній; ἀγγιμολος близький, ближній; ἀγγινεφής близький до хмар; ἀθάλαστος віддалений від моря, той, що не живе біля моря; ἄντοκος той, що живе на протилежному боці землі; ἄπιος далекий, дальній; ἀστρογειτων близький до зірок; ἀξόνιος з'єднаний із віссю, осьовий; ἄρμενος прикріплений, підігнаний; δακτυλικός вставлений у каблучку; δεραίουχος той, що охоплює шию; δουρίτηκος прибитий списом).

Висновок. Отже, аналіз груп іменників і прикметників просторового значення в давньогрецькій мові дає підстави стверджувати, що всі базові поняття та уявлення людини про простір, характеристики об'єктів у ньому, досяжні зоровому сприйняттю, знайшли достатньо повне й деталізоване мовне вираження. Об'єктивізація результатів зорового сприйняття засобами лексико-семантичної системи давньогрецької мови виявляє як універсальні риси, зумовлені спільними для людського мислення процесами пізнання простору, так і специфічні, спричинені особливостями формування національно-мовної картини світу, що має своє історико-культурне, релігійно-філософське, ментальне підґрунтя, враховує особливості довкілля, географічного простору, клімату тощо.

До універсальних рис слід віднести загальну тенденцію до організації і групування просторової лексики за антропоцентричним принципом, коли сама людина виступає висхідним і ключовим пунктом усвідомлення світу навколо себе і себе в докільді, стає центральною фігурою процесу пізнання світу, мірою всіх речей, центром конструювання універсуму. До етноспецифічних рис, що знайшли втілення в одиницях різних лексико-граматичних класів, належить гостре відчуття внутрішнього і зовнішнього простору в його багатомірності, геометричності, розмаїтті форм і кордонів.

Література:

1. Андерсон Дж. Когнитивная психология / Дж. Андерсон. – СПб. : Питер, 2002. – 496 с.
2. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Н. Д. Арутюнова. – М. : Наука, 1988. – 341 с.
3. Войшвилло Е. К. Логика как часть теории познания и научной методологии (фундаментальный курс) : учебное пособие для студентов философских факультетов и преподавателей логики : в 2-х кн. / Е. К. Войшвилло, М. Г. Дегтярев. – М. : Наука, 1994. – Кн. 1. – 312 с.
4. Выготский Л. С. Исторический смысл психологического кризиса / Л. С. Выготский // Выготский Л. С. Собрание сочинений : в 6-ти т. – М. : Педагогика, 1982. – Т. 1. Вопросы теории и истории психологии. – С. 291–436.
5. Гельмгольц Г. О восприятии вообще / Г. Гельмгольц // Психология ощущений и восприятия / под ред. Ю. Б. Гиппенрейтер, В. Я. Романова. – М. : ЧеРо, 2002. – 610 с. – С. 21–46.
6. Кондаков Н. И. Логический словарь-справочник / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1975. – 720 с.

-
7. Лосев А. Ф. История античной эстетики. Ранняя классика / А. Ф. Лосев ; вступ. ст. А. А. Тахо-Годи. – М. : Издательство АСТ, 2000. – 624 с.
  8. Лурия А. Р. Об историческом развитии познавательных процессов: Экспериментально-психологическое исследование / А. Р. Лурия. – М. : Наука, 1974. – 172 с.
  9. Урысон Е. В. Проблемы исследования языковой картины мира: аналогия в семантике / Е. В. Урысон ; [Рос. академия наук. Ин-т русского языка им. В. В. Виноградова]. – М. : Языки славянской культуры, 2003. – 224 с.
  10. Haiman J. Natural Syntax: Iconicity and erosion / J. Haiman. – Cambridge : Cambridge University Press, 1985. – 296 p.
  11. Lakoff G. Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind / G. Lakoff. – Chicago : University of Chicago Press, 1987. – 614 p.